

ON SILENCE. THE PROXIMITY OF AN EVANESCENT AUTHOR

Alexandra Crăciun, Ph.D., Assoc. Prof., Faculty of Letters, University of Bucharest

4'33" by John Cage: the pianist is rising his hand, but his fingers are never touching the piano. 4'33" inaugurates a negative aesthetics: the aesthetics of silence. Silence is a sort of "zero degree" of the spectacle, a performance staging the dissolution of the author - his extinction - in order to generate the need to bring him back. But nobody can be silent being absent. As a result, silence is, in the end, an "act" of the presence, reconfiguring the proximity of a "silent" author, an author without signature.

Keywords: silence, author, representation, absence, postmodernism

4'33". Tăcere. John Cage în fața pianului. O sală plină. Pianistul ridică mâna, dar degetele sale nu mai ajung niciodată pe clape. 4.33" de tăcere... de așteptare.... Aproape fără niciun fel de respirație. *Blancul* total: inaugurarea simfonică a morții re-"prezentărilor" muzicale. Suspendarea oricărei narațiuni. Denunțarea incapacității melodice de a mai reprezenta. Cage deschide astfel un nou regim al sunetului: tăcerea.

Un mod abstract, aproape neverosimil în care experimentează sunetul antifonic: fără volum, fără poveste, fără reprezentare. Un sunet pur, gol, negativ, apofatic, pe care Cage îl asimila, într-un interviu dat la New York în anul 1991, zgomotului de trafic. Un sunet abstract, liber, ne-metafizic, căzut în el însuși, fără a avea însă, vreo adâncime. Transparent. Sunetul nul, descriabil doar prin durată. Un fel de grad zero al zgomotului și muzicii, din care nu se mai poate evacua practic nimic.

4.33" este un exercițiu ce inaugurează caduc, sfârșitul istoriei muzicii. Și totuși se pare, infinit repetabil, așa cum o demonstrează concertul dirijat de Foster pentru BBC în care "se tace" compoziția lui John Cage. Paradoxal, această tăcere "spațiată" de Foster la nivelul întregii orchestre și controlată de un dirijor, intră în scenă semnată, atribuită lui John Cage.

Îți trebuie expertiză pentru a înțelege și accepta o astfel de tăcere, așa cum îți trebuie exercițiul artei figurative pentru a putea nega reprezentarea în iconoclastism. Personal, nu am putut înțelege niciodată deplin, mecanismul de construcție a golului de rostire pînă la experimentarea sa, într-un exercițiu similar celui pe care îl făcea Cage. Contextul? O conferință a regizorului Andrei Șerban despre Cehov, susținută în Sala Atelier a Teatrului Național din București. Pretextînd un moment de reculegere, regizorul a început performarea unei tăceri. O tăcere, intensă, controlată, intensificată treptat, o tăcere comună a regizorului cu publicul său, de aproximativ 4 minute. În tăcerea regizată de Andrei Șerban, sala neagră a teatrului a luat aproape aspectul unui mormînt.

Este bizar să experimentezi public o astfel de tăcere, pentru că, ceea ce a reușit regizorul să facă, a fost să transforme momentul de reculegere gol, evocînd o persoană pe care aproape nimeni din sală nu o cunoștea, într-un soi de *performance*. Trăiam astfel, o tăcere dirijată ca și cînd luam parte la un spectacol. Dar, în locul unui model narativ, în locul poveștii, în locul re-prezentării, trăiam un gol. Nimicul. Absența oricărei reprezentări, absența oricărei reprezentării.

Da, regizorul Andrei Șerban pune astfel, în scenă, un fel de grad zero al spectacolului. Dramatizarea unei dispariții: în locul scenariului, în locul narațiunii, el teatraliza propria noastră tăcere. O tăcere în care intram cu tot corpul, intensificat. O tăcere în care eram singuri și, în egală măsură, împreună, o tăcere ordonată de regizor, dar, în același timp neagră și goală, ca un vertij.

O tăcere în care aproape toți ne țineam respirația controlînd astfel, în mod paradoxal, scena propriului nostru corp. O tăcere în care, trăiam minimalist invazia fiecărui detaliu care ar fi putut tulbura spațiul negru al sălii în care se tăcea. Nu puteam să nu îmi amintesc, în acest context, intensitatea cerului negru din lucrările lui Horia Damian, sau tăcerea oarbă a *Pătratului negru* desenat de Malevici, toate forme ale aceluiși iconoclast. Am simțit atunci că, tăcerea autentică are un narator și, spre deosebire de scriere care, așa cum afirma Derrida, este un limbaj care și-a ucis tatăl, tăcerea există doar atîta timp cît este grantată prin prezența autorului ei.

Tăcerea este, în mod paradoxal, un mod de a reactualiza autorul, substituind într-un mod bizar, capacitatea sa de a reprezenta. Dacă nu ești acolo, nu poți să taci. Lipsești doar, iar lipsa aceasta nu are nimic *auctorial*. Aici intervine, credem noi, paradoxul. Homer orb, cel care făcuse posibilă moartea autorului, se retrage. Pentru a face loc unui alt Homer. Homer mut. Orbirea lui Homer creează premisa desființării trupului. Homer orb exista prin cîntec, prin cuvînt, prin melopee, nu prin trup. Prezența sa era una pur aurală. În lipsa contactului vizual, corpul său este negat sau, pur și simplu, devine doar scenă a vocii sale. Homer mut nu poate performa, însă, fără trup. El vine și tace. Și, chiar fără a spune vreo poveste, el trebuie să fie acolo. Cu tot corpul, cu totul, cu toată istoria sa. Homer mut este pus în scenă tocmai prin această teribilă proximitate. Prin apartenența la o tăcere căreia nu îi mai este transcendent.

În concertul lui Foster era Cage. Tăcerea lui Cage materializată, cu aceeași durată. Ca un moment de reculegere. Ca un doliu gata să îl reactualizeze pe Cage. Și totuși, tăcerea nu putea fi decît a lui Foster pentru că este aproape imposibil să fie trăită tăcerea altcuiva. De aceea, încerc să acreditez o altă idee. Întoarcerea aceasta a autorului, a lui Homer mut, este o întoarcere schizofrenică a proximității care anulează funcțiile narrative. În afara distanței, în afara temporalității, în afara instanțelor subiective, nu există narațiuni. Matei Călinescu observa: *“Astfel, se poate spune că pentru artistul modern, trecutul imită prezentul și nu prezentul trecutul”*¹. Se pare însă că, în noul iconoclast, nu se mai trăiește nici măcar această ordine inversată. Se inaugurează un fel de prezent perpetuu, ca o capcană în care orice încercare de a trăi un alt timp se reduce la palimpsest.

Timpul tăcerii, timpul suspendat anulează definiția lui Lessing. Literatura sau muzica – ca arte ale succesiunii nu mai au sens. Prezentul perpetuu, nemodulat trimite artistul într-o obsedantă captivitate. Homer mut exersează imanența propriei sale tăceri, dar și proximitatea întregii lumi care face imposibilă producerea operei. Se generează astfel un mod schizofrenic al relației sale cu universul. O stare bizară de contiguitate, de “instantaneitate” în care prezentul continuu dizolvă marginile oricărei identități și posibilitatea reprezentării.

*“Schizofrenicul – spune Baudrillard - este deschis spre tot, fără să vrea, trăind în cea mai mare confuzie. (...) Ceea ce îl caracterizează este mai puțin pierderea realului, cum se spune de obicei, cît această proximitate absolută și această instantaneitate totală a lucrurilor, această supraexpunere la transparența lumii. Lipsit de orice scenă și străbătut fără împotrivire, el nu mai poate produce limitele propriei sale ființe, nu se mai poate produce ca oglindă. El devine pur ecran, pură suprafață de absorbție și de resorbție a rețelelor de influență.”*¹

Autorul omniscient, autorul capabil cîndva să iasă din operă prin semnătură, se transformă acum într-un *blogger* al propriei sale tăceri. În lipsa scenei, în lipsa copertiilor, noul Homer trăiește vertijul contingenței. De fapt, așa cum spunea John Cage în interviul de la în New York din 1991, nu există vreo diferență între tăcere și zgomotul de trafic. La fel, probabil, între tăcerea noului Homer și logoreea rețelelor sociale de pildă, pline de autori ce își supra-expun contingența, nu mai încap vreo diferență. *Bloggerul* intră în text asemenea lui Homer cel mut, cu întreaga sa existență. El cară acolo, în ecran, cantități ilicite de contingent. În noua ordine a textualității, *bloggerul* nu mai secretă vreo reprezentare, ci își expune propria

¹ Călinescu, M. (1995), *Cinci fețe ale modernității*, București, Editura Univers, p.15;

sa existență. Asistăm la nașterea unui alt tip de ficțiune. O ficțiune, fără scenă, fără reprezentare, fără interlocutor. O ficțiune suprasaturată de contingent, pentru că a dispărut protocolul de intrare în operă. O ficțiune în care autorul și cititorul pot plonja consubstanțial împărțășind aleatoriu același corp: în cazul *bloggerilor* toate intervențiile devin consubstanțiale, intră în blog.

Și atunci, ne întrebăm dacă nu se inaugurează cumva, astfel, un altfel de joc. Un joc în care această consubstanțialitate transformă ceea ce, în raportul autor–lector era “*se-ducție*” în: “*subducție*”. Termenii nu îmi aparțin. Ei sunt folosiți de Jean Baudrillard pentru a sistematiza categoriile jocului preluate de la Roger Callois. Dar ce este pînă la urmă literatura, dacă nu un joc? Un joc în care cele două instanțe: autorul și lectorul își negociază permanent prezența. În contextul acesta, Baudrillard arăta: “*Dacă îl urmărim pe Callois în clasificarea jocurilor: mimicry, agôn, aléa, ilynx – jocuri de expresie, jocuri de competiție, jocuri de hazard, jocuri de vertij - atunci tendința întregii noastre culturi ne-ar conduce de la o dispariție a formelor de expresie și de competiție la o extindere a ultimelor două forme: de hazard și de vertij. Acestea nu mai implică jocuri de scenă, de oglinzi, de provocări sau de alteritate – ele sunt mai degrabă, extatice, solitare, și narcisistice.*”²

Iată deci că, sub semnul tăcerii, Homer cel mut inaugurează un altfel de joc. Nu jocul scenic în care coperta devine cortina ce separă autorul de lector și lasă spațiu construcției reprezentărilor, ci jocul extatic, solitar, regresiv, în care lectorul și autorul trăiesc hazardul împărțășind aceeași tăcere.

Tăcerea lui Cage poate fi considerată, credem noi, genul proxim al acestei osmoze, al dispariției semnăturii, al dispariției porților de intrare în operă, al anulării reprezentării intensificate pînă la vertij. Este un joc în care scena e un pretext, pentru că scena devine, ca și corpul celor prezenți, parte dintr-o nouă reprezentare. O reprezentare precară, efemeră, fără trecut sau viitor redusă la un statut de *performance*. O reprezentare care nu se mai poate detașa de *Da-sein*. O reprezentare *obscenă* pentru că presupune o prea mare apropiere: “*Un lucru e sigur: dacă scena ne seducea, obscenul ne fascinează. Dar extazul este contrariul pasiunii. Dorință, pasiune, seducție sau, după Caillois, expresie și competiție – acestea sunt jocurile universului cald. Extaz, fascinație, obscenitate, dau, după Caillois, hazard, șansă și vertij acestea sunt jocurile universului rece, ale universului cool (chiar și vertijul este rece, cel al drogurilor îndeosebi)*”.³ Iată că, tăcerea odinioară pasională, contemplativă, legată de revelație și *mysterium tremendum* se convertește astfel, se aplatizează, prin zgomot, la un simplu semnificant. Fără adîncime, fără volum, fără semnificație, tăcerea – echivalentă a zgomotului nul - descrie vertijul “universului rece”⁵¹. Un univers în care autorul dispare sub presiunea propriului său corp, un univers în care autorul este ucis chiar de propria sa prezență, pentru că pierde astfel, capacitatea de a mai semna. Homer mut transformat în propriul lui corp, rămîne captiv, fără a se mai putea elibera prin niciun fel de melopee. Se închide astfel un ciclu ficțional legitimat de reprezentare, pentru a se redeschide un alt ciclu legitimat de obiect.

În heterotopie putem trăi, iată, niște “posibile”: *narațiuni ale tăcerii*. Narațiuni ale unui timp suspendat, ubicuu, permanent, fără trecut sau viitor, narațiuni ale proximității, ale “universului cool”. Le numim astfel, deși ele evacuează în fond, toate protocoalele cadrului narativ. Ele nu există decît ca prezențe. În lipsa ramei, în lipsa scenei, în lipsa semnăturii, aceste narațiuni transformă subiectul în obiect și textul în *performance*.

Infinit permissive, nediferențiate în arte sau genuri, asimilează tot, înglobează orice. Homer cel mut patronează acest vertij. Un vertij care consubstanțializează ubicuu autorul și receptorul, obiectul și subiectul, prezența și absența. Un vertij în care literatura se legitimează ca parte a *universului cool*,

² Baudrillard, J., (1997), *Celălalt prin sine însuși*, Cluj, Editura Casa Cărții de Știință, p.18;

³ *Ibidem*, p.19;

⁵¹ Termenul de „univers rece” folosit de Baudrillard ar putea face referire și la teoriile mediatice ale lui Marshall McLuhan, cel care vorbește despre medii calde și reci, adică despre medii saturate spre deosebire de mediile în care lipsa de informație creează blăncuri ce susțin un grad mai mare din implicare al receptorului;

inaugurînd, prin tăcere, o bizară întoarcere a unui autor incomplet. Un vertij în care *nimeni nu mai este ceea ce este*, fără să mai fie necesară vreo explicație. “*Mă tem că nu pot să mă explic, pentru că nu sunt eu însămi, ceea ce vezi.*” spunea Alice. Sau, în cuvintele lui Barthes: “*(...) ceea ce văd este că am devenit Numai Imagine (Tout-Image), adică Moartea în persoană, ceilalți – Celălalt – mă desproprietăresc de mine însumi, fac din mine, cu sălbăticie, un obiect, mă țin la cheremul la dispoziția lor, așezat într-un fișier, gata pentru toate trucajele subtile.*”ⁱ

4.33” de tăcere. Apoi intră în scenă Iepurele Alb uitîndu-se la ceas: “*Oh dear! Oh dear! I shall be late!*”. Desigur, este momentul să îl urmeze Alice, Cage, Baudrillard sau Barthes. S-ar putea ca pînă la urmă să intre în gaura lui și Homer.

REFERINȚE:

- Baudrillard, J. (1997), *Celălalt prin sine însuși*, Cluj, Editura Casa Cărții de Știință
- Barthes, R. (2010), *Camera luminoasă. Însemnări despre fotografie*, Cluj, Ideea Design and Print
- Caillois, R. (2001), *Man, Play and Games*, Urbana and Chicago, University of Illinois Press
- Cage, J. (1959), *Lecture on nothing*, Incontri Musicali, august,
<https://seanstorm.files.wordpress.com/2012/09/john-cage-lecture-on-nothing.pdf>
- Călinescu, M. (1995), *Cinci fețe ale modernității*, București, Editura Univers
- McLuhan, M. (2011), *Să înțelegem media: extensiile omului*, București, Curtea Veche Publishing

ⁱ Barthes, R. (2010), *Camera luminoasă. Însemnări despre fotografie*, Cluj, Ideea Design and Print;